

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)

“ ____ ” _____ 201 ____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за магістерською програмою професійного спрямування

«Управління діяльністю банку на фінансовому ринку»

на тему: «Трансформація підходів до оцінки кредитного ризику банків»

Виконавець:

Студент:

Кредитно-економічного факультету

Толкачов Іван Олександрович

/підпис/

Науковий керівник:

(науковий ступінь, вчене звання)

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ	6
1.1. Наукові підходи до визначення економічної сутності ризику...	6
1.2. Сутність та класифікація кредитного ризику в банківській справі.....	13
1.3. Сучасні підходи та методологічна основа оцінки кредитного ризику у банках.....	17
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ НА ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ БАНКІВ.....	24
2.1. Періодизація та аналіз законодавчої бази стосовно оцінки кредитного ризику банків в Україні.....	24
2.2. Оцінка динаміки показників фінансової звітності банківської системи	35
2.3. Аналіз впливу трансформації підходів до оцінки кредитного ризику на фінансові показники банків України	42
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ В УКРАЇНИ.....	47
3.1. Світовий досвід щодо кількісного вимірювання кредитного ризику та можливості його впровадження в Україні.....	46
3.2. Обґрунтування науково-методичних підходів до формування контрциклічних резервів за під кредитний ризик.....	58

3.3. Удосконалення оцінки кредитних ризиків на засадах контролю за дотриманням вимог МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».....	61
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність. Ризик є невід’ємною складовою людського життя. Він породжується невизначеністю, відсутністю достатньо повної інформації про подію чи явище, та неможливістю прогнозувати розвиток подій. Ризик виникає тоді, коли рішення вибирається з декількох можливих варіантів і немає впевненості, що воно найефективніше. Водночас ризик слід розглядати як невід’ємний елемент процесу існування організації на ринку. Тема дипломної роботи полягає в тому, що, якщо основною метою функціонування організації є максимізація прибутку, то прибуток є винагородою за вдало взятий на себе економічний ризик в ділових операціях. Комерційний банк, як фінансовий посередник, приймає на себе ризики як власної діяльності, так і ризики своїх клієнтів, поєднуючи ризики активних операцій клієнтів банку із використанням запозичених коштів з ризиками клієнтів, у яких банк залучив кошти на зворотній основі та передав їх в активні операції.

Управління банківськими ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв’язки між різними категоріями ризиків. Ефективне управління банківськими ризиками зумовлює об’єктивну необхідність визначення кількісної величини ризику який приймає на себе банк. С плином часу та значним ускладненням світової фінансово-кредитної системи виникає необхідність упорядкування та періодизації основних змін до підходів оцінки кредитного ризику, що й визначає актуальність теми дослідження.

Мета випускної роботи. Метою роботи є аналіз змін та трансформації методів та підходів до оцінки, визнання кредитних ризиків банків у часі. Виявлення перспективних напрямів розвитку.

Завдання випускної роботи. Для досягнення мети роботи було визначено наступні завдання:

- дослідити економічну сутність поняття «кредитний ризик»;
- визначити законодавче забезпечення оцінки ризиків кредитного ризику;
- провести аналіз змін загальних показників фінансового стану банківської системи в динаміці;
- дослідити світову практику оцінки ризиків кредитного ризику;
- провести аналіз впливу зміни підходів до оцінки кредитного ризику на показники фінансового стану.
- довести або спростувати твердження про залежність між підходом до оцінки кредитного ризику та фінансовим станом банківської системи.

Об'єктом дослідження. Об'єктом дослідження є кількісна оцінка кредитного ризику.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є зміна методів кількісної оцінки кредитного ризику у часі.

Інформаційною базою досліджень є монографії та навчальні посібники з питань ризиків банківської діяльності, нормативні законодавчі акти України, статистична інформація Національного банку України, Асоціації банків України.

Методи дослідження. Методами дослідження є: індукція та дедукція, аналіз та синтез, метод порівнянь та аналогій, економіко-математичні, статистичні, метод порівняння статистичних показників банківських ризиків досліджуємо банку з характерними показниками для банків банківської системи України.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження та виконання завдання щодо визначення сутності кредитного ризику ми дійшли до згоди, що під кредитним ризиком слід розуміти потенційну можливість втрат процентів за боргом та суми основного боргу, яка виникає при порушенні цілісності руху позичкової вартості, та обумовлена впливом різних факторів.

З точки зору відображення формальної величини кредитного ризику основним кількісним способом відображення ймовірності очікуваних збитків за кредитною операцією є формування спеціальних резервів.

Спеціальні резерви — це кошти, мобілізовані комерційним банком, на покриття сумнівних боргів, непередбачених втрат, збитків від проведення активних операцій. Формування спеціальних резервів здійснюється за рахунок витрат банку. Отже, і обов'язкові, і спеціальні, і загальні резерви створюються для страхування ризиків: обов'язкові — для страхування ризику невиконання зобов'язань комерційних банків за депозитами та іншими пасивними операціями, спеціальні — для страхування певних ризиків невиконання зобов'язань клієнтів, контрагентів перед банком за кредитами та іншими активними операціями. Загальні резерви — для страхування невизначених ризиків, що притаманні діяльності банків.

Згідно з вимогами НБУ вітчизняні банки сьогодні з метою страхування ризиків від активних операцій повинні створювати такі спеціальні резерви за активними операціями.

Відповідно до цього, підходи до кількісної оцінки кредитного ризику з метою формування спеціальних резервів визначають обсяг даних резервів. Так як джерелом формування резервів є витрати банків, а за балансовим методом спеціальні резерви формують контрактивні рахунки окрім впливу на фінансовий

результат, метод оцінки та визначення кредитного ризику впливають також на сукупний об'єм активів.

Спеціальні резерви під кредитні активи представляють собою кількісну оцінку, математично розраховану на базі певних показників кредитного активу, то можна зробити висновок, що дана оцінка залежить від методів та підходів використаних у розрахунках. Необхідність суттєвої перебудови підходів до оцінки активів з метою формування резервів під кредитні ризики викристалізувалася внаслідок негативного впливу фінансової кризи на світову економіку.

Проаналізувавши ряд основних показників банківської системи України, ми можемо підбити певні підсумки. На протязі всього періоду що аналізується, видно, кредитний ринок України знаходиться у стані стагнації. Про це свідчать відразу багато факторів. Починаючи з 2010 року активи банківської системи зростають, при цьому питома вага кредитного портфеля невпинно знижується протягом усього періоду. Кредитний портфель бруто значного збільшення не зазнав, у той час як з 2010 року спеціальні резерви сформовані під сумнівні борги досягли в 2018 році 47% від кредитного портфелю.

Як показали дослідження у пункту 2.3 Розділу 2. Перша суттєва зміна відбулася при введенні в дію постанови № 23 Національного Банку України.

Коефіцієнт варіації виділених показників не перевищує 33%; при чому вибірка банків характеризується значно більшою однорідністю за показником динаміки коефіцієнта покриття протягом усього періоду, що розглядається; тобто, починаючи з 4-го кварталу 2012 року певний чинник вплинув на рівень покриття безнадійних позичок резервами приблизно однаково у діяльності усіх досліджуваних банків. Указане дає нам підстави зробити висновок, що перехід на МСФЗ призвів до зменшення обсягів резервування передусім за позичками, які віднесено до найнижчої V-ої категорії якості. Друга хвиля змін відбулася в 2016 році при введенні в дію Постанови № 351 Національного Банку України.

Нова постанова впроваджує принцип оцінки кредитного ризику на рівні очікуваних втрат (збитків). Такий принцип для цілей пруденційного регулювання банків є стандартною міжнародною практикою наглядових органів. Крім того, такий підхід є більш консервативний, ніж кредитний ризик на рівні понесених збитків відповідно до МСБО 39 (IAS 39), та відповідає підходам нового стандарту IFRS 9 (МСФЗ 9), перехід на який є обов'язковим з фінансового року, який почнеться 1 січня 2018 року.

Одразу ж після початку дії нового законодавчого акту, ми можемо відзначити стрімке зростання спеціальних резервів у 2016 році, що прямо свідчить про залежність між методами та підходами до оцінки кредитних ризиків та показниками фінансового стану банків.

За результатами аналізів фінансових показників банків, ми можемо бачити, що на даний момент часу банківська система України страждає від кризи. Значна частина близько 47% від усіх кредитів є зарезервованими, що свідчить про надто низьку якість кредитних активів. Щодо законодавчої бази за останні роки відбулося багато методологічних змін у підходах до оцінки кредитних ризиків.

Зокрема відбувається складний та тривалий комплексний перехід до міжнародних стандартів регулювання банківської системи. Зроблені значні кроки в сторону покращення якості та коректності оцінки кредитного ризику.

На даний момент у світі відбувається побудова комплексної системи підходів до оцінки кредитного ризику у банках. Яка ґрунтується на методологічних основах узгоджених в Базель 3 та впровадженні інструментів відображення оцінки кредитного ризику зокрема МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»

Головне положення реформи передбачає поступове збільшення до 2019 року рівня ліквідних резервів власного капіталу банківської установи з 4% до 6%. За невиконання вимог до буферного капіталу передбачаються санкції у вигляді обмежень на виплату бонусів співробітникам та дивідендів акціонерам.

Нові правила почали діяти з 1 січня 2013 року. Таким чином, у банків є 6 років на те, щоб привести свої резерви у відповідність з новими нормативами. Автори реформи розраховують, що при повторенні кризи у банків не буде необхідності звертатися за державною допомогою для порятунку від банкрутства. «Базель III», так само, як і «Базель I» та «II», визначатиме насамперед мінімальний розмір регулятивного капіталу, якого фінансові установи змушені будуть дотримуватися. Вимоги до розміру даного стандарту планується значно підвищити. При цьому, відповідний регулятивний капітал необхідно буде мати не тільки для цілей банківського регулювання, але й для визначення рейтингових оцінок та підтримки ринкових котирувань акцій фінансових установ. За рішенням міністрів фінансів країн Великої 20-ки впровадження «Базеля III» відбуватиметься поетапно і має завершитися до 2019 року.

Паралельно з цим, як інструмент контролю та додаткових рекомендацій впроваджується новий стандарт фінансової звітності, який найбільш повно узгоджується з вимогами Базель 3. А саме, МСФЗ 9, який є обов'язковим до застосування з 01 січня 2018 року та замінює МСБО 39.

Одним з напрямків удосконалення оцінки кредитних ризиків може слугувати впровадження більш жорсткого контролю за дотриманням вимог МСФЗ 9

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаврушин О. І. Основи банківського менеджменту. / Під. Ред. О.І. Лаврушина. 2-е изд., Перераб. і доп. М.: КНОРУС, 2009. С. 60.)
2. Масленченков Ю.С. Технологія і організація роботи банку. М.: ТОВ «Дека», 2008. С. 25.
3. Пашков А. І. Оцінка якості кредитного портфеля // Бухгалтерія і банки. 1996.
4. Яковенко С. М. Розробка методики оцінки якості кредитного портфеля в банківській сфері економіки Росії. Дис. / Яковенко С.М. Краснодар, 1998.
5. Панова Г.С. Кредитна політика комерційного банку. М.: ІКЦ «Дис», 2006.
6. Кузнєцова Л. В. Кредитний менеджмент / Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007
7. Лопатников Л. І. Економіко-математичний словник. М.: Наука, 1987
8. Петрова С. Н. і ін. Ризики в сучасному бізнесі. М.: Алана, 1994.
9. Балабанов І. Т. Ризик менеджмент. М.: Фінанси і статистика, 1996.
10. Шенаев В. Н., Ірніязов Б. С. Проектне кредитування. Зарубіжний досвід і можливості його використання в Росії. М.: Консалтбанкпир, 1996. (Сер. "Міжнародний банківський бізнес")
11. Царьов В. В., Кантаровіч А. А. Оцінка вартості бізнесу: теорія і методологія. М.: Юніті, 2007
12. Касьяненко Т. Г. Концептуальні засади оцінки бізнесу: відображення особливостей становлення професійної оцінки в Росії. СПб.: Изд-во СПбГУЕФ, 2006. С. 229-230
13. Закон України про банки та банківську діяльність, [Електронний ресурс] режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
14. Закон України про Національний банк України, [Електронний ресурс]
15. режим доступу - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

16. Закон України про заставу, [Електронний ресурс] режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
17. Закон України про іпотеку, [Електронний ресурс] режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
18. Закон України про іпотечні облігації, [Електронний ресурс] режим доступу - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3273-15>
19. Закон України про організацію формування та обігу кредитних історій, [Електронний ресурс] режим доступу - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>
20. Закон України про забезпечення прав кредиторів та реєстрацію обтяження, [Електронний ресурс] режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>
21. Постанова Національного банку України № 351, [Електронний ресурс] режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
22. Офіційний сайт Національного банку України, статті [Електронний ресурс] режим доступу - <http://www.bank.gov.ua/article/33244989?annId=33244990>
23. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» // Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку
24. Управління ризиками банків [Текст]: монографія у 2 томах. Т. 2: Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 299 с.
25. Офіційний сайт міжнародного рейтингового агентства Moodys, [Електронний ресурс] режим доступу - <https://www.moodys.com/sites/products/ProductAttachments/2007100000528403.pdf>
26. Офіційний сайт ПАТ Банку «Південний» [Електронний ресурс] режим доступу - <http://bank.com.ua/ua/>

27. Дані фінансової звітності підприємств [Електронний ресурс] режим доступу - <https://smida.gov.ua>
28. Статистичні данні Національного банку України [Електронний ресурс] режим доступу - https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162
29. Сайт рейтингового агентства «Standard and poors» режим доступу - http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home
30. Монахов А. Ю., Татарович А. В. Методи управління кредитним ризиком у банківському ризик-менеджменті // Молодой ученый. — 2015. — №6. — С. 434-437.
31. Жарковская Е.П. Фінансовий аналіз діяльності комерційного банку// Омега-Л с. 56 2012 рік
32. Костюченко Н.С. Аналіз кредитних ризиків // Атмосфера с 357. 2010 рік
33. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М.Герасимович та ін.; За ред. А.М.Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2015. — 599 с
34. Кредитний ризик комерційного банку / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко. За ред. В.В. Вітлінського. — К.: Тов-во "Знання", КОО, 2014. — 251 с.
- Васюренко О.В. Банківські операції. — К.: Знання, 2011. — 242 с.
35. Зимовець В., Шелудько Н. Макроекономічні аспекти активізації банківського кредитування в Україні. / В. Зимовець, Н. Шелудько // Вісник Національного банку України. - 2006. – №11. – С. 54-58.
36. Няньчук Н. Сучасні тенденції розвитку кредитної діяльності банків України / Н. Няньчук // Економічний простір: зб. наук. праць. – №20/1. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – С. 116-121.
37. Beattie, B.R., and C.R. Taylor, 1985, The Economics of Production, John Wiley & Sons;

38. Berger, A.N., and L.J. Mester, 1997, inside the black box: What explains differences in the efficiencies of financial institutions? *Journal of Banking and Finance* 21, 895–947.

39. Głogowski A. (2008) Macroeconomic determinants of Polish banks' loan losses – results of a panel data study. National Bank of Poland working paper No. 53. November 2008.

40. Anna Pestova, Mikhail Mamonov Macroeconomic and bank-specific determinants of credit risk evidence from Russia // Working paper No 13/10E/ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eerc.ru/paper?page=2> /

41. Основні показники діяльності банків України за період 01.01.2004-01.04.2014 рр.// Вісник НБУ. – №1-12.- 2004-2014 рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=4954996

42. Квартальна звітність банківських установ [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://privatbank.ua/ua/about/finansovaja-otchetnost/>

http://www.aval.ua/about/bank_reports/

<http://www.eximb.com/ukr/about/report/2014/>

<http://www.oschadnybank.com/ua/about/reporting/>

http://deltabank.com.ua/about/financial_results/

http://www.unicredit.ua/ip_quartrep/

<http://www.pib.com.ua/about/report/>

http://ua.sberbank.ua/fin_rep_national/

http://pumb.ua/ru/about/financial_indicators/2014/

http://www.nadrabank.ua/site/page.php?lang=RU&id_part=107

<http://www.ukrsibbank.com/uk/pid8586/financial-reports.html>

44. Жердецька Л.В. Обґрунтування методичних засад оцінки достатності власного капіталу для покриття ризиків банківської діяльності / Л.В. Жердецька // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету – 2014. – № 1 (33). – С. 19-29.

45. Кротюк В., Куценко О. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою / Кротюк Володимир, Куценко Олексій. – Вісник Національного банку України. – 2006. – №5. – С. 16-22.

46. Васюренко О. В. Сучасні концепції управління кредитним ризиком як основні складові процесу управління кредитним ризиком банку / О. В. Васюренко, В. Ю. Подчесова // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 1(115). — С. 170–177.

47. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб. / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; За ред. В.В. Вітлінського. - К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. - 251 с.

48. Зверяков М. І. Антикризове управління фінансовою стійкістю банку в умовах економічних дисбалансів: монографія / М.І. Зверяков, О.М. Зверяков. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – 418 с.

49. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва. – Київ: «Центр учбової літератури», 2016. – 520 с.

50. Зверяков М. І. Нова індустріалізація як модель економічного розвитку України: монографія / М. І. Зверяков, Л. Л. Жданова, О. С. Шараг. – Одеса: Астропринт, 2017. – 296 с.

51. Подчесова В. Ю. Управління кредитним ризиком банку [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / Подчесова Валерія Юріївна. – Суми, 2009. – 19 с

52. Примостка Л. О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. — 2004. — № 8. — С. 118–125/

53. Слобода Л. Я. Класифікація та характеристика чинників кредитних ризиків банківських установ [Текст] / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – №2. – С. 185–193

Гринько О.Л. Моделювання диверсифікації кредитного ризику. Вісник НБУ, січень 2012, с.44.

54. Гуковская А.А. Проблемы использования методологии VaR для оценки рыночных рисков на российском рынке / А.А. Гуковская // Вестн. ун-та. Сер. «Фин. менеджмент» / ГУУ. – 2002.

55. Меньшиков И.С., Шелагин Д.А. Рыночные риски: модели и методы. Вычислительный центр РАН, 2000 г.
56. Урсуленко Г.В. Базель II: вибір оптимальної моделі оцінки кредитного ризику// Вісник академії праці та соціальних відносин, №1, 2010. – С.133-137.
57. Версаль Н.І., Олексієнко С.М. Кредитні ризики як важлива складова ризиків у банківській діяльності // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 86-95.
58. Вишняков И.В. Методы и модели оценки кредитоспособности заемщиков. СПб.: СПбГИЭА, 1998. – 51 с.
59. Грушко В.І., Пилипченко О.І., Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками. – Київ: Інститут економіки і права “Крок”, 2000. – С. 24.
60. Євтух О. Типові ризики іпотечного капіталу та управління ними // Вісник НБУ. – № 11. – С. 43-46.
61. Жоваников В.Н. Менеджмент кредитных рисков: теоретические аспекты и практические решения //Финансы и кредит. – 2003. – № 10(124). – С. 2-15.
62. Кабушкин С.Н. Управление банковским кредитным риском: Учеб. пособие. М.: Новое знание, 2004. – 336 с.
63. Ковалев П. Методы повышения кредитной безопасности // Банковская практика за рубежом. – 2005. – № 6. – С. 36-41.
64. Козлов А.А. Проблемы развития банковской системы // Деньги и кредит. –2005. – № 6. – С. 5-9.
65. Ли В.О. Об оценке кредитоспособности заемщика (российский и зарубежный опыт) // Деньги и кредит. – 2005. – № 2. – С. 50-54.